

Ako živite u kontinentalnoj Evropi ili Velikoj Britaniji, prirodni gas koji zagreva vaš dom ovog oktobra košta najmanje pet puta više nego pre godinu dana. Razlozi su različiti: među njima su zemljotresi u Holandiji, pokušaj Kine da očisti vazduh i politika moći ruskog predsednika Vladimira Putina.

Ali uticaj je jasan. Rekordne cene koje plaćaju snabdevači u Evropi i deficit u snabdevanju gasom širom kontinenta izazvali su strah od energetske krize ako bi zima bila čak i neznatno hladnija od prosečne. Domaćinstva se već suočavaju sa sve većim računima, dok su neke energetske intenzivne industrije počele da usporavaju proizvodnju, umanjujući optimizam u vezi oporavka privrede nakon pandemije.

I dok neki u gasnoj industriji veruju da je skok cena privremena pojava, uzrokovana ekonomskim poremećajima usled koronavirusa, mnogi drugi kažu da to ukazuje na strukturnu slabost na kontinentu koji je postao previše zavisna od uvoznog gasa.

„Evropa uglavnom ima dve mogućnosti za dodatne zalihe gasa, jer je toliko zavisna od uvoza: Rusija ili isporuke tečnog prirodnog gasa“, kaže Tom Marzec-Manser iz konsultantske kuće ICIS. „Nijedan od ovih izvora nije radio onako kako se Evropa nadala tokom ove krize.“

Prelazak na čistiju energiju, poput vetra i sunca, uticao je na povećanje potražnje za gasom – industrija ga često posmatra kao „gorivo za premošćivanje“ na srednji rok, između doba ugljovodonika i obnovljivih izvora energije. Ali dugoročni cilj stvaranja neto nulte ekonomije u Velikoj Britaniji i Evropi takođe je umanjio spremnost investitora da ulože novac u razvoj zaliha fosilnih goriva za koje veruju da bi za 30 godina moglo biti uveliko zastarelo. U međuvremenu, evropske domaće zalihe gasa, koje su na niskom nivou nakon decenija brzog razvoja, u poslednjoj deceniji pale su za 30 odsto.

Pokušaji Evrope da postane globalni lider u oblasti klimatskih promena verovatno su uticali na šire promene na tržištu. Potisnuli su brzorastuće azijske ekonomije da se odmaknu od uglja, da bi otkrili da su zemlje poput Kine i Indije sada konkurenti za iste zalihe LNG-a na koje se Evropa oslanjala iz zemalja poput SAD i Katara.

Gasna industrija se nekada skoro u potpunosti oslanjala na cevovode od tačke do tačke, koji su sveli regionalnu konkurenciju na minimum. Brz rast LNG industrije znači da su pomorske isporuke sada stvorili nešto nalik globalnom tržištu, slično nafti.

„Svake godine Kina povezuje do 15 miliona domova u svojim primorskim gradovima na gasnu mrežu – to je kao da svake godine dodamo Holandiju i Belgiju u potražnji“, kaže Henning Gloystein iz konsultantske kuće Eurasia Group. „Dakle, kada zahladni u Kini, cena gasa raste u Velikoj Britaniji i Nemačkoj.“

Evropske vlade tvrde da „nestabilne“ cene gasa pojačavaju potrebu za ubrzanje ka obnovljivoj energiji. Međutim, postoji zabrinutost da bi problemi mogli izazvati povratnu reakciju na obnovljive izvore energije ako potrošači počnu da veruju da je cena energetske tranzicije previsoka.

„Neki ljudi pokušavaju da to prikažu kao prvu krizu energetske tranzicije“, kaže Fatih Birol, čelnik Međunarodne agencije za energiju, koja savetuje vlade i koju u velikoj meri finansiraju zemlje OECD-a. „Oni greše, ali ako je ovo dominantan glas koji dolazi iz ove situacije, to bi moglo postati prepreka politikama koje moramo usvojiti kako bi energetska tranzicija uspeła.“

Svetska potrošnja nafte ostaje relativno stabilna tokom čitave godine, sa malim kolebanjima između godišnjih doba. Potražnja za gasom je, međutim, svake zime daleko veća zbog svoje uloge u grejanju domaćinstava.

Iako postoji osnovna potražnja za gasom tokom čitave godine iz proizvodnje električne energije i industrije, poput proizvođača đubriva i čelika, zimski pikovi mogu biti daleko veći na severnoj hemisferi. Oko 40 odsto ukupne potrošnje gasa u Velikoj Britaniji ide direktno na grejanje kuća, uglavnom sažeto u period od pet-šest meseci.

Industrija upravlja ovim ciklusima na različite načine. Najvažniji je skladištenje –pumpanje gasa pod zemlju tokom letnjih meseci sa niskom potražnjom, koji se može koristiti kada zahladni. Drugi su zamenske zalihe koje se mogu povećati ili smanjiti prema potrebi. Jedan od velikih problema sa kojima se Velika Britanija i Evropa suočavaju je, međutim, što glavni izvori ovih zaliha ne rade kao nekada, stvarajući uslove za nestabilnije cene gasa.

Najveće evropsko gasno polje, Groningen, u Holandiji, zamišljeno je da bude značajan zamenski snabdevač, sa povećanjem ili smanjenjem proizvodnje kako bi se izbalansiralo snabdevanje sa potražnjom, omogućavajući drugim poljima da slobodno proizvode tokom cele godine. Ali Groningen je postao obaveza za holandsku vladu. Kako su se njegove ogromne zalihe polako iscrpljivale, u okolini su se pokrenuli mali zemljotresi koji su naneli štetu kućama i preduzećima.

Kako se povećavao politički pritisak, doneta je odluka da se počne sa gašenjem, a polje trenutno pumpa za tri četvrtine manje nego u 2018. godini. „To oduzima jedan izvor fleksibilnosti“, kaže Laurent Ruseckas, Emea izvršni direktor za gas i obnovljive izvore u IHS Markit.

Velika Britanija se suočava sa sličnim problemima. Ima mnogo manje kapacitete za skladištenje od većine zemalja u Evropi – nasleđe energetske nezavisnosti u doba procvata zaliha na Severnom moru – položaj koji je pogoršan zatvaranjem skladišta Rough, na istočnoj obali Engleske, tri godine ranije. Tom odlukom smanjeni su kapaciteti Velike Britanije za skladištenje sa 15 dana zimske potražnje na najviše pet.

Dobra vest za Evropu je da ima više uvoznih kapaciteta LNG-a od bilo kog drugog regiona. Velika Britanija je uvezla skoro 20 odsto svog gasa u 2019. putem pošiljki LNG-a, zajedno sa protocima gasovoda iz Norveške i EU kako bi kompenzovala pad domaće proizvodnje. Loša vest je, međutim, da je azijska potražnja za gasom porasla veoma brzo – povećavajući se za 50 odsto u poslednjoj deceniji, vođena utroščenom potrošnjom u Kini – tako da je u 2021. godini bilo mnogo teže obezbediti pošiljke LNG-a.

Na primer, britanska vlada više ne imenuje Katar, jednog od dva najveća izvoznika LNG-a, kao glavnog snabdevača. Većina katarskih isporuka plovi na istok, gde su kupci plaćali premiju za privlačenje pošiljaka.

Industrija igra ruski rulet

Verovatno najvažniji faktor u svemu ovome je Rusija. Kontinentalna Evropa dobija više od trećine svojih ukupnih zaliha gasa od ruskog monopliste Gazproma.

Kritičari EU često karakterišu kao ranjivu na isporuke ruskog gasa. Ali odnos je složeniji. EU se u početku zalagala za otklon Rusije od dugoročnih ugovora povezanih sa cenama nafte, što je posredno stvorilo sistem cena koji više reflektuje dinamiku tržišta gasa.

Međutim, pouzdanost Gazproma dovedena je u pitanje ove godine. Duga zima 2020-21. značila je da su skladišta u Rusiji i kontinentalnoj Evropi isušena do niskih nivoa. A Gazprom je učinio malo kako bi pomogao Evropi da ih napuni, odbivši da isporuči dodatne zalihe preko Ukrajine pored onoga što je bilo obezbeđeno dugoročnim ugovorima.

Ukrajina i druge zemlje istočne Evrope optužile su Rusiju da pokušava da „naoruža“ zalihe gasa, delimično pritiskajući Berlin da ubrza odobravanje politički kontroverznog gasovoda Severni tok 2, koji će zaobići Ukrajinu isporučujući zalihe direktno u Nemačku preko Baltičkog mora.

U septembru se Putin rugao „pametnim Aleksima“ u Evropskoj komisiji zbog zalaganja za tržišne cene, sugerišući da su oni krivi za skok cena koji sada prete evropskim ekonomijama. „Ruski stav je da je EU tražila ovaj svet“, kaže jedan visoki zapadni trgovinski direktor. „Sada su dobrodošli da uživaju.“

Gasna industrija je žestoko podeljena oko toga da li se Rusija igra sa zalihama. U jednom kampu analitičari tvrde da je Moskva morala dati prioritet punjenju sopstvenih skladišnih prostora i da je domaća potrošnja porasla poslednjih godina, ostavljajući joj manje gasa za izvoz.

Drugi sumnjaju da je, iako postoje elementi istine u tome da se Rusija suočava sa izazovima u povećanju isporuka u Evropu, Gazprom takođe imao izvestan stepen oportunitizma – kako za povećanje cene gasa, tako i za dalje jačanje političkih ambicija Moskve. Oni veruju da se one protežu od odobrenja za NS2 do podsećanja Evrope da ne zanemaruje proizvođače fosilnih goriva u trci za dekarbonizaciju.

IEA je prošle nedelje saopštila da veruje da bi Rusija mogla da pošalje oko 15 odsto više gasa u Evropu ove godine.

„Ili Rusija igra igre zbog NS2 ili nemaju dovoljno gasa“, kaže Gloistein iz Eurasia Group. „[U svakom slučaju] ne možete se osloniti na njih.“

To znači da su tri glavna evropska izvora snabdevanja u isto vreme postala mnogo nesigurnija.

Marzec-Manser iz ICIS-a smatra, iako bi se isporuke LNG-a u narednim godinama trebale povećavati kako se bude pojavljivalo sve više projekata, da se potrošači moraju pripremiti za

period većih troškova energije. „Bar do leta 2023. trebali bismo pretpostaviti da se veleprodajne cene neće spustiti na nivo iz pre-Covid godina“, dodaje on.

Evropa bi se mogla suočiti sa još dugoročnijom konkurencijom za isporuke gasa. Rusija je pre dve godine počela da snabdeva Kinu gasom kroz cevovod Power of Siberia, ali se njime napajaju polja koja nikada nisu korišćena za snabdevanje Evrope. Gazprom sada proučava izgradnju Power of Siberia 2, gasovoda koji bi povezao polja u zapadnom Sibiru - kojima se snabdeva Evrops - sa Kinom do 2030. godine.

Ruseckas iz IHS Markita kaže da bi to Rusiji dalo opcije „gde da šalje gas iz meseca u mesec“, potencijalno stvarajući više neizvesnosti oko snabdevanja Evrope.

„Stavite se na mesto Rusije“, dodaje Ruseckas, „Mislim da su cenili ovu ulogu glavnog snabdevača Evrope i smatrali da im treba ukazati poštovanje. Ali ako Evropa želi da se dekarbonizuje, zašto bi nastavili da izigravaju dobrog momka?“

Poverenje investitora

Uprkos kratkoročnom povećanju novčanih tokova i cena akcija, šira gasna industrija nije jedinstveno pozdravila rekordne cene. „Ovo nije dobro za gas što su cene toliko visoke“, kaže Paddy Blewer iz Međunarodne unije za gas.

Industrija je zabrinuta, iako se i dalje nada da će biti prelazno gorivo tokom energetske tranzicije, da su je nedavna povećanja cena ostavila opkoljenu sa svih strana. Rukovodioci u sektoru gasa ukazuju na SAD, gde je industrija škrljaca naglo smanjila potrošnju uglja, što je dovelo do naglog pada emisije, i rekordne cene ugljenika u Velikoj Britaniji i Evropi, koje imaju potencijal da učine isto.

Gasna industrija je kritikovana zbog neiskrenosti. Dok pri sagorevanju proizvodi oko polovine emisije CO₂ iz uglja, emisije metana - još snažniji gas sa efektom staklene bašte - oslobađaju se još tokom ekstrakcije i transporta i pod sve većom su kontrolom. Francuska energetska kompanija Engie odustala je od američkog ugovora o LNG-u ove godine, navodno pod pritiskom francuske vlade zbog zabrinutosti oko metana.

„Energija mora biti pristupačna, pouzdana i čista, a industrija gasa se trenutno bori na sva tri fronta“, kaže Gloistein.

Nadamo se da će, ako se industrija uhvati u koštac sa emisijama metana, na šta su se mnoge kompanije obavezale, i dalje igrati važnu ulogu. Međutim, Međunarodna unija za gas želi da vlade bolje razmisle o politikama - od ograničenja bušenja u SAD do odlaganja izdavanja dozvola u Velikoj Britaniji - verujući da su oštetile sposobnost industrije da održava svet dobro snabdevenim.

Za sada se kreatori politike u velikoj meri nadaju da će Rusija slediti nagoveštaje da bi ove zime mogla povećati isporuke gasa ili da će zima biti blaga.

Dugoročno gledano, smanjenje potražnje i pronalaženje alternativa je kritično. Neki analitičari su napravili poređenja sa arapskim embargom na naftu iz 1970-ih. Povećao je cene, ali je pokrenuo energetska efikasnost i razvoj resursa u regionima poput Severnog

mora i Aljaske, uvodeći u skoro dve decenije relativno jeftine nafte.

Ostaje nesigurno da li će razvoj obnovljivih izvora imati iste kapacitete za stabilizaciju globalnih cena energije ako zalihe gasa ostanu ograničene.

Birol je apelovao na vlade da ostanu na istom kursu i da iskoriste ovaj trenutak da učvrste planove za brzu dekarbonizaciju, čak i ako moraju da pronađu načine da ublaže posledice punog obima poskupljenja gasa ove godine za glasače.

„Ne mogu da predvidim koliko će ova zima biti duga ili oštra“, kaže šef IEA. „Ali znam da će posle zime doći proleće i da će se nastaviti čista energetska tranzicija.“

Izvor: ft.com